

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. — Ernst Hoffmann τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank, τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Παριεῖ τῶν Ἰν. Πολ. τῆς Ἀμ. — Κ. Τριανταφυλλόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμιδὸς σύμβουλος ἐπικρατείας. — Χ. Ἐξωρτζόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Beshm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταντῖνος Τσάτσος ἐκτ. καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος τακτ. καθ. Πανεπιστημίου Θεσνίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1934

Ο ΕΡΩΣ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ

ΥΠΟ

ΓΡΑΦΗΛΑ ΔΗΜΟΥ

Ο Πλάτων πρώτον διαιρεί τὸν κόσμον καὶ κατόπιν τὸν ἐνώνει πάλιν. Ὁ Ἔρως ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν σχέσεως. Θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν διαίρεσιν. Ὅλοι μας γνωρίζομεν τὴν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ ὄρατοῦ, μεταξὺ τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ τοῦ Κόσμου τῶν Σκιῶν, τοῦ ὑπερβατικοῦ καὶ τοῦ ἀμέσως δεδομένου. Ἡ σαφεστέρα διατύπωσις τῆς διακρίσεως ταύτης γίνεται ἀντιτιθεμένου τοῦ Πέρατος πρὸς τὸ Ἄπειρον. Τὰ δύο αὐτὰ δὲν εἶνε κατ' οὐσίαν τόσον διάφοροι κόσμοι, εἶνε μᾶλλον διάφοροι ἀπόψεις τοῦ ἐνὸς κόσμου καὶ ὡς τοιαύτας θὰ τὰς θεωρήσω.

Τὸ Ἄπειρον παριστᾷ τὴν φάσιν τοῦ ἀκαθορίστου, καλλίτερον παράδειγμα τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὴν πολυμορφίαν τῶν αἰσθητῶν, εἰς τὰ ὅποια ἢ μία ποιότης εἶνε ἀδύνατον νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ ὅπου ὅλα τὰ πράγματα συγγέονται ἀναμεταξύ των. Ἴδου μερικά ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά του.

Πρῶτον, ἡ ῥοή. Τὸ ἄπειρον εἶνε ἡ μορφή τῆς ἀσταθείας, τῆς καταστροφῆς τῶν πραγμάτων. Ὁ κόσμος τῶν ἀμέσως δεδομένων εἶνε κόσμος διαρκῶν ἀλλοιώσεων· εἶνε ἀδύνατον νὰ καθορίσωμεν ἓν οἶον-δήποτε ἀντικείμενον ἐντὸς τοῦ «ἀπειρομόρφου», διότι παρέρχεται· εἰς δὲν εἶνε ἓν λευκὸν χρῶμα, τὸ χρῶμα τοῦτο θὰ ἔχει ἤδη μεταβληθῇ εἰς γραιὸν ἢ μέλαν. Δὲν ὑπάρχει τίποτε, ὡς πρὸς τὸ ὅποιον νὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ εἶπω τοῦτο ἢ θεῖνο· δὲν ὑπάρχουν ἀντικείμενα· εὕρισκόμεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦ μὴ-ὄντος.

Ὡς παράδειγμα ἠμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν «δημοκρατικόν» ἄνθρωπον, ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Πλάτων. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἔχει καθωρισμένην φύσιν· δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἶπωμεν δι' αὐτὸν

ὅτι εἶνε καλὸς ἢ ὅτι εἶνε κακός. Εἶνε ἡ βίωσις τῶν περιοδικῶν ψυχικῶν διαθέσεων. Τὴν προίαν ἔχει πολὺ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἐπισκέπτονται οἱ αἰθητικῶς διατεθειμένοι φίλοι του καὶ ἀμέσως ἀποφασίζει ὅτι μόνον ὁ αἰθητικὸς ἀξίζει. Τὸ ἀπόγευμα ἀλλοίξει γνώμην καὶ ἐπισκέπτεται πολιτικὴν συνείδησιν, ἀλλὰ πολὺ συντόμως κουράζεται καὶ αἰσθάνεται ὅτι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸν ἐλκύει τὸ ἐμπόριον. Ἐν τῇ μεταξὺ ὄρας ἤλθε τὸ σκότος, τὸ ἠπώϊον ἐκάλυψε κάθε εἶδος ποσειδῶν σκίφιν καὶ ὁ ἥλιος μας παραδίδεται ἔντελῶς εἰς τὰς διασκεδάσεις.

Λοιπότερον, εἰς τὸ "Ἀπειρον τίλασι δὲν ὑπαίσχει καὶ" εἰς αὐτὸ ἢ δι' ἐκείνῳ τὸ εἶναι του εἶνε σχετικόν, δηλαδή ἐν σχέσει πρὸς τι σημεῖον ἀνεφορέας. Ἐπὶ παραδείγματι: τὸ εἶναι ὑπαίσχει ἐν σχέσει πρὸς ὑποκείμενον, τὸ ὅποιον γινώσκει. Τίλασι δὲν ἔχει ἐποικεικὴν τινα φύσιν; ἔξ οὗ ἔπεται ὅτι διὰ τὸν κάθε ἄνθρωπον ὑπαίσχει διάφορος κόσμος. Ὁ κόσμος μου εἶνε ἰδιαίτερός μου κόσμος καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ εἰς ἄλλον. Λέν ὑπαίσχον μέτρα ἀντικειμενικοῦ κέρους, ἐπὶ τῇ βίωσι τῶν ὁποίων οἱ διάφοροι ἄνθρωποι νὰ ἐξελέγχον τὰς παρατηρήσεις του καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ συνεννοῶνται. Οὕτω τὸ "Ἀπειρον εἶνε μία συλλογὴ ἀσχετῶν πρὸς ἀλλήλους ἀτομικῶν ἀσφαιρῶν.

"Ἄς ἴδωμεν τί συμβαίνει ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἰδῶ τὸ "Ἀπειρον σημαίνει πεδῖον εἰς τὸ ὁποῖον συγκρούονται πρὸς ἀλλήλα συμφέροντα ἀτόμων, μὴ ἀνιγνωρίζοντων καμμίαν ὑποχρέωσιν πέραν τῆς πρὸς ἑαυτὰ ἀναλαμβάνομένης. Πᾶσι ἐπιδοθεῖσα εἶνε ἀτομικὴ ἀσφαιρὴ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀξίας· εἶνε φύσει ἐγωιστικὴ, ἀποβλέπουσα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἱκανοποίησιν της, χωρὶς κατὰ νὰ ὑπερβῆ τὸν ἑαυτὸν της. Εἰς τὸ ἐπέπεδον τοῦτο ἔχομεν τὸν ὀλιγαρχικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόκτησιν κέρους, ἐνδιαφερόμενος μόνον διὰ τὸ κέρδος αὐτό· οὕτως ἀγνοεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ κοινῆ, ἠθικῶς δὲ εἶνε μία «μονὰς χωρὶς παρίθους» (Leibniz). Τοιοῦτον εἶδος ἀνθρώπου θὰ εὗρεθῇ ἀπομεμονωμένος, χωρὶς φίλους. Ἡ κοινωνία εἶνε κτιστικὴ τμημένη εἰς τάξεις· ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἡ πλουτοκρατικὴ μειοψηφία καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὰ πλήθη τὰ περιεχόμενα εἰς πενίαν καὶ περιπεσόντα εἰς ἐγκληματικότητα.

Οὕτω βλέπομεν ὅτι τὸ "Ἀπειρον εἶνε χάος, κεχορησμένον ἀπ' ἀλλή-

λων τεμάχια ὕλης, πνεύματος, ἐπιθυμίας, φερόμενα τῆδε κακεῖσε ἄνευ κοινοῦ τινος δεσμοῦ.

Τρίτον, τὸ Ἄπειρον εἶνε ἢ ἄνευ διακρίσεώς τινος ἀνάμιξις ὅλων τῶν μορφῶν καὶ ὅλων τῶν πραγμάτων· εἶνε ἀντικειμενικὴ σύγχυσις. Ἐντὸς τοῦ «ἄπειρομορφου» δὲν ὑπάρχουν διακρίσεις, ἀλλὰ κάθε πρᾶγμα μεταβάλλεται εἰς τὸ ἀντίθετόν του. Αἱ κρίσεις εἶνε καὶ ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν δύο· ἐξ οὗ ἔπεται, ὅτι καμμία ἀντικειμενικὴ κρίσις δὲν εἶνε δυνατὴ, διότι ἡ νόησις εἶνε διαίρεσις. Δὲν ὑπάρχει ἀτομικότης, διότι ἡ ἀτομικότης εἶνε καθορισμός· σημαίνει ὅτι κάτι εἶνε τοῦτο καὶ ὄχι ἐκεῖνο. Ἄς παρατηρήσωμεν τὸν ποιητὴν· ἀποτελεῖ ἓν τι μὲ τὸν ποταμὸν καὶ μὲ τὸ δάσος καὶ τὸν ἄνεμον καὶ μὲ κάθε τι, τὸ ὁποῖον ἐγγίζει τὴν αἰσθητικότητά του· εὐρίσκεται εἰς τὸ παρὸν ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ παρελθὸν μεταξὺ τῶν σκηνῶν, τὰς ὁποίας ἀπεικονίζει· εἶνε πρωτεϊκὸς καὶ συμπλέκεται πρὸς ὅλα, μετέχων πάσης φύσεως καὶ παντὸς χρόνου. Δὲν ἔχει κεντρικὴν τινα ἐστίαν καὶ ἰδίαν προσωπικότητα. Ἡ ἄς ἐξετάσωμεν τὸν ἠθοποιόν. Ὅταν ὁ Πλάτων κατακρίνει τοὺς ἠθοποιούς (ἢ μιμητὰς ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ) βεβαίως δὲν ἔχει κατὰ νοῦν νὰ κατακρίνη τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἠθοποιούς, ἀλλ' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἠθοποιοὶ εἰς τὴν ζωὴν, δηλαδὴ ἀνθρώπους ἔχοντας δραματικὴν προδιάθεσιν. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν κάμουν, συμπεριφέρονται πάντοτε ὡς νὰ παίζουσι θεάτρον· ἀπευθύνονται πάντοτε πρὸς ἓν ἀκροατήριον, ἔστω καὶ ἂν τὸ ἀκροατήριον τοῦτο εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Εὐεπηρέαστοι εἰς μέγαν βαθμὸν παίζουσι πάντοτε ῥόλον, εἴτε πραγματικὸν εἴτε φανταστικόν, ζοῦσι τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δὲν ἔχουσι ἴδιον χαρακτήρα, ἰδίαν ὑπόστασιν· εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέχεται ὅλα ἢ «ὑποδοχή», ὁ χῶρος ἢ ἡ «χώρα» τοῦ Τιμαίου.

Μὲ μίαν λέξιν τὸ Ἄπειρον δὲν ἔχει σταθερότητα, δὲν ἔχει δεσμόν, δὲν ἔχει διαίρεσιν.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἔχομεν τὸ Πέρασ. Τὸ Πέρασ εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ καθορισμοῦ καὶ τῆς ὀργανώσεως, τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὸν παράδειγμα εἶνε τὸ σύστημα τῶν εἰδῶν.

Τὰ εἶδη οὔτε παρέρχονται οὔτε γίνονται· εἶνε, καὶ ὡς τοιαῦτα ἀποτελοῦσι σταθερὸν σημεῖον διὰ τὸν νοῦν καὶ καθιστοῦν δυνατόν

τὸν λόγον. Εἰς τὸν κόσμον τῶν εἰδῶν ἔχομεν ἑτερότητα, τοῦτέστιν ἀτομικοποίησιν, τὰ δὲ εἶδη εἶνε, ὅτι εἶνε, ὄχι ἐν σχέσει πρὸς ἀποφίν τινα, ἀλλὰ ἀφ' ἑαυτῶν. Ὑπάρχουν αὐτὰ καὶ ἀπὸ αὐτῶν, ὄχι ἐν ἀναφορῇ πρὸς τι, καὶ ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, εἶνε ἀπλάτῃ οὐσία. Συνέπεια τούτου εἶνε ὅτι ὁ νοῦς εἶνε εἰς θέσιν καὶ τὰ συλλείβη χωρὶς καὶ ὑποχρεοῦται εἰς ἀτέλειον ἀναδρομὴν. Ἡ ἔννοια τοῦ πλατωνικοῦ εἶδους εἶνε τὸ ἀρχέτυπον τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας (ὅπως μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ Σπινόζα), ὑπάρχουσα ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἐννοοῦσα αὐτὴ ἑαυτήν. Τὰ εἶδη ἀποτελοῦν συστηματικὸν σχῆμα, ἕκαστον στοιχεῖον τοῦ ὁποῖου κέκεται ἐσωτερικὴν ταυτότητα, πρὸς ἑαυτό, δηλαδή εἶνε ἀντικείμενον.

Τὸ πραγματικὸν ὅμως δὲν εἶνε οὔτε τὸ νοητὸν ὡς τοιοῦτον, οὔτε τὸ αἰσθητὸν, ἀλλ' ἡ σύγκρασις τῶν δύο, τὸ μικτὸν γένος τοῦ «Φιλήβου». Ὁ θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμον, διότι ἐπιβάλλει τάξιν εἰς τὸ χάος καὶ οὕτω ἔχομεν τὴν φύσιν μετὰ τοὺς νόμους τῆς. Εἰς τὸ πεδῖον τῆς γνώσεως τὰ συγκεκριμένα καὶ ποικίλα, ἐρχόμενα εἰς σχέσιν πρὸς τὸ σχῆμα τῶν ἐννοιῶν, γίνονται σαφῆ καὶ εὐδιόκριτα. Ἡ κρίσις εἶνε σύγκρασις (τὸ μίγμα) τοῦ ἀμόρφου δεδομένου μετὰ μίαν ποιότητα (ποιόν) ὁ λόγος εἶνε ἡ ὀργάνωσις τῶν δεδομένων τῶν αἰσθήσεων συμφώνως πρὸς τὰς κατηγορίας τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, τῆς ταυτότητος καὶ τῆς διαφορᾶς, τῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀξίας.) Αἱ γνώσεις αὐταὶ λοιπὸν εἶνε σταθεραὶ διὰ τὸν νοῦν, ἀφοῦ πηγάζουν ἀπὸ τὸ Ἄγαθόν ἐξ οὗ γεννᾶται καὶ τὸ πρόβλημα μιᾶς φρασικῆς, ἀντικειμενικῆς γλώσσης, ἀντιστοιχούσης πρὸς τὰς γνώσεις ταύτας· αὐτὸ δὲ εἶνε τὸ πρόβλημα τοῦ Κρατύλου.

Τέχνη εἶνε ἐνέργεια συναρδὰ πρὸς κανόνας. Τὸ σύνθημα ἐμπόριον ἀποβλέπει εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὀρέξεων καὶ εἶνε ἐγωϊστικόν· ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀποφίν εἶνε ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν αἱ ἐπιθυμίαι διευθύνονται ὑπὸ ἀντικειμενικῶν μέτρων καὶ ἀποτελοῦν ἐκδήλωσιν τοῦ Ἔρωτος. Ἡ τέχνη εἶνε ὄρεξις ὑπερβαίνουσα τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς ἀτομικότητα καὶ συναντῶσα ἄλλας ὀρέξεις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ πεδίου τοῦ Ἄγαθοῦ. Ἄς λάβωμεν ὡς παραδείγμα τὴν ἀνθρώπινον φύσιν. Εἰς

1) Θεαιτ. 186.

τὸ τρίτον βιβλίον τῆς «Πολιτείας» του ὁ Πλάτων συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ἰδεώδους τοῦ αὐτάρκους ἀνθρώπου.¹⁾ Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μιμητὴν (ἠθοποιὸν) ὁ ὁποῖος στερεῖται ταυτότητος πρὸς ἑαυτόν, ὁ αὐτάρκης ἀνθρώπος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίποτε ἐξωτερικόν, εἶνε ἄσχετος ἢ αὐτάρκεια ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς οὐσίας αὐτῆς καὶ ἑαυτήν. Ὁ αὐτάρκης ἀνθρώπος εἶνε ἡ ἐνσωμάτωσις, εἰς τὸ ὕλικόν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῆς ἀπόψεως τοῦ Πέρκατος, ὡς διαίρεσεως καὶ ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ ἑαυτήν. Τὸ ἰδεώδες τῆς αὐτάρκειας ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς κυριαρχούσας ἰδέας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἠθικῆς, συγκροουμένη πρὸς τὸ ἀντίθετον ἰδεώδες τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ· εἶνε δὲ σπουδαῖον νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς ὅτι μία τιαυτή ἠθικὴ ἔννοια ἔχει τὰς ρίζας τῆς ἐν τῇ μεταφυσικῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος αὐτοῦ καὶ ἑαυτό.

Ὁ νοητὸς κόσμος παρέχει εἰς τὰς ὁρμᾶς, σταθεροὺς ἀντικειμενικὰς σκοποὺς, ἐστίας ὁλοκληρώσεως, κέντρα ἀτομικοποιήσεως. Εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν γνῶσιν, εἰς τὴν ἐνέργειαν, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τὸ πραγματικόν εἶνε τὸ μικτόν. Ὁ Ἔρως εἶνε ὁ αὐτουργὸς τοῦ μικτοῦ καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου· εἶνε ἡ ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ἡ πολλαπλότης ἀποκτᾷ ἁρμονίαν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, διὰ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν κόσμον τοῦ αἰσθητοῦ, ὁ κόσμος τοῦ νοητοῦ ἀποκτᾷ κίνησιν καὶ ζωὴν. Οὕτω ὁ Ἔρως εἶνε κίνησις καὶ ὁ πραγματικὸς κόσμος εἶνε γένεσις, εἶνε «γένεσις εἰς οὐσίαν».²⁾

Ὁ Ἔρως εἶνε ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Ὠραῖον καὶ τὸ Ἀγαθόν. Ὅλα ὅμως τὰ πράγματα ἐπιθυμοῦν τὸ ἀγαθόν καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν τίποτε ἄλλο· ἐπὶ πλεόν ὁ ἔρως αὐτὸς δὲν εἶνε κίτι τυχαῖον καὶ ἐπεισοδιακόν, ἀλλ' ἀποτελεῖ οὐσιώδη μέρος τῆς ὑπάρξεώς των. Μὲ μίαν λέξιν ὅλα τὰ πράγματα ποθοῦν τὸ ἀγαθόν, ὡς ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεώς των. Οὕτως ὁ Ἔρως εἶνε ἡ πρωταρχικὴ ἔλξις τοῦ πραγματικοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδανικοῦ· καὶ ἡ ἔλξις αὐτὴ εἶνε σχέσις συμμετρικὴ· ὁ θεὸς ἀγαπᾷ τὸν κόσμον,³⁾ τὸ κίλλος μεταδίδεται εἰς τὰ πράγματα. Συνοψίζοντες λέγομεν ὅτι ὁ Ἔρως ἐκρραίζει τὴν πρωταρχικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων, τοῦ Πέρκατος καὶ τοῦ Ἀπειροῦ.

1) Πολιτ. 387 D.

2) Φίληβος 26 D.

3) Τιμ. 29 E, 30 A.

Ἀκριβῶς ὅπως φρονεῖ ὁ Πλάτων ὅτι ἡ πείρα ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴν ἀφορμὴν πρὸς γνῶσιν τῶν εἰδῶν, οὕτω καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἔρως τῶν καθ' ἕκαστον εἶνε ἀπλῶς ἡ ἀφορμὴ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἀγαθοῦ. Ὁ Πλάτων δὲν εἶνε περισσότερο ἐμπειριστὴς ὡς πρὸς τὸν ἔρωτα παρ' ὅ,τι εἶνε ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν. Ἐὐνόημα δίδει εἰς τὴν ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἀντίληψιν τὴν σημασίαν τῆς· κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον τὸ ἰδανικόν, ἀμυδρῶς παρὼν εἰς τὸ πραγματικόν, προσαδίδει σημασίαν εἰς τὸν ἔρωτα τῶν καθ' ἕκαστον. Ἐπιθυμοῦμεν ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἰδανικόν μας καὶ κατόπιν καταγινώμεθα ἀναζητοῦντες ἀνταίμενον πρὸς τὸ ὅποῖον νὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν μας αὐτήν· ὁ ἔρως εἶνε ἀνάμνησις, εἶνε ἡ ῥησιμότης. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀποσιμότης τῆς ἐσωτερικῆς συναρπείας μεταξὺ τοῦ κόσμου τῶν ὑπερβατικῶν πραγμάτων καὶ τοῦ κόσμου τῆς ροῆς.

Ὁ ἔρως εἶνε καὶ «μεταξύ», μία ἀρχὴ μεσολαβήσεως. Ὁ ἔρως εἶνε ἐπιθυμία. Ἡ ἐπιθυμία ὅμως δὲν εἶνε οὔτε ἀθάνατος οὔτε θνητή, οὔτε θεία οὔτε ἀνθρώπινη. Δὲν εἶνε θεία, διότι ἡ ἐπιθυμία προὔποθέτει ἔλλειψιν, στέρησιν. Οἱ θεοὶ ἀποῦ ἔχουν τὰ πάντα δὲν ἐπιθυμοῦν τίποτε. Δὲν εἶνε θνητή, διότι ἡ πλήρης καὶ τελεία ἀπουσία τοῦ ἀγαθοῦ θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀπουσίαν τῆς ἐπιθυμίας. Οὔτε ὁ τελείως ἀμαθής, οὔτε ὁ τελείως σοφὸς ἐπιθυμοῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἐπιθυμία εἶνε ἀνάμικτόν τι ἀπὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, εἶνε *δαίμωνιον*. Εἶνε λοιπὸν καὶ μέσον μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, ἐνεργῶς καταγινώμενον νὰ διερμηνεύῃ τοὺς θεοὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, νὰ διασφραξῇ τὰς ἐπιταγὰς τῶν πρώτων καὶ τὰς παρακλήσεις τῶν ἄλλων.¹⁾

Ἐὐνόημα εἶνε λοιπὸν πράγματι καὶ τὸ μινύιον· εἶνε ἡ ἐνέργεια πρὸς ἔνωσιν τῶν κεχωρισμένων, εἶνε ἡ μεταβάσις τοῦ ἑνὸς μεταφυσικοῦ παράγοντος εἰς τὸν ἕτερον. Τοῦτο μᾶς ἄγει εἰς τὸ νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἔρωτα ὡς δύναμιν.

Ἐὐνόημα εἶνε λοιπὸν σημαίνει ὅτι ἐπιθυμοῦμεν τοῦτο νὰ ὑπάρχη· ἡ ἐπιθυμία εἶνε ὁρμὴ πρὸς ἐνέργειαν. Οὕτως ὁ ἔρως εἶνε δύναμις κινήσεως· ὄχι μία οἰαδήποτε κίνησις, ἀλλὰ κίνησις μὲ κατεύθυνσιν.¹⁾ Ἐρως εἶνε ἐνέργεια· διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὴν «*durée réelle*» τοῦ Bergson διότι εἶνε ἐνέργεια κατευθυνομένη πρὸς σκοπὸν, πρὸς τὴν ἐπίτευξιν

1) Συμπόσιον 202 B, 203 A.

ἀξίας. Ὡς εἰκὸς ὁ Ἔρως δὲν εἶνε ἀπλῶς ἰδιάζουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον κατάστασις, ἀλλὰ μεταφυσικὸς παράγων δι' ὀλόκληρον τὴν Φύσιν. Ἐξ οὗ ἐπεταί ὅτι ἡ Φύσις εἶνε πεδῖον διὰ τὴν ἱστορίαν—εἶνε ἡ πραγματοποίησης τοῦ Ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία ὅμως ποτὲ δὲν τελειοῦται. Τὸ πραγματικὸν εἶνε ἀλλοίωσις καὶ γένεσις. Ἡ παροῦσα μελέτη εἶνε κατ' οὐσίαν ἀνάπτυξις τοῦ λεχθέντος ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὅτι τὸ ὄν εἶνε δύναμις, δηλονότι ἐνέργεια πρὸς τὸ δοῦν ἢ τὸ πάσχειν—εἶνε σχέσις.¹⁾ Ἡ κίνησις εἶνε κίνησις πρὸς ὀρισμένον σκοπὸν, ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ Ἀγαθόν. Ἐξ οὗ ἔχομεν Στάσις ὡς ἐπίσης καὶ Κίνησιν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἔρως δὲν κατευθύνεται πρὸς τὸ Ἀγαθὸν ὡς πρὸς γενικὸν σκοπὸν: τὸ Ἀγαθὸν διαρθροῦται εἰς τὰ εἶδη. Οὕτω τὰ εἶδη παρέχουν εἰς τὸν Ἔρωτα εἰδικούς σκοπούς. Λιὰ τοῦτο θὰ μᾶς ἦτο δυνατόν νὰ διατυπώσωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ ἀντιστρόφως. Ὁ Ἔρως εἶνε αἱ οὐσαί ἐπιτυγχάνουσαι τὴν πραγμάτωσίν των.

Ὅ,τι ὅμως ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν ἐπιθυμοῦμεν ἐπίσης καὶ νὰ κρατήσωμεν. Ἐχομεν λοιπὸν τὴν ὁρμὴν πρὸς διατήρησιν τῶν ἀξιῶν. Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ «σώζειν» ὅ,τι εἶνε θνητόν.²⁾ Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ βίβρος μετατίθεται ἀπὸ τοῦ Ἔρωτος τοῦ ἰδανικοῦ εἰς τὸν Ἔρωτα τοῦ Αἰωνίου· διότι ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ διατηρησωμεν εἶνε ἡ ἐπιθυμία τῆς αἰωνιότητος. Ἡ μᾶλλον αἱ δύο ἐπιθυμίαι ἐνοῦνται εἰς μίαν· ἔχομεν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κατέχωμεν αἰωνίως τὸ ἀγαθόν. Εἰς τὸν κόσμον ὅμως τῶν αἰσθήσεων τὰ πράγματα ὑπόκεινται εἰς φθοράν· κάθε συγκεκριμένον ἀπόκτημα θὰ καταστραφῇ. Πῶς λοιπὸν θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν διαρκῆ διατήρησιν τοῦ ἀποκτηθέντος; Διὰ γεννήσεως εἴτε σωματικῆς, εἴτε ψυχικῆς. Κάθε ἀντικειμενικὸν ἔργον παριστᾷ τὴν προσπιάθειαν τοῦ ἀτόμου νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχον καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισίν του διὰ τῆς ἐξωτερικεύσεως ἑαυτοῦ· οὕτω ἡ μετάδοσις τῆς ζωῆς, ἡ ἐφεύρσεις, ἡ πολιτικὴ φιλοδοξία, ἡ δημιουργία εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὅλα αὐτὰ εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθυμίας πρὸς ἀπόκτησιν ἀθανασίας. Καὶ ἐδῶ εἶνε ἀνάγκη νὰ τονίσωμεν ὅπως ἰδιαιτέρως ὅτι ὁ Πλατωνικὸς Ἔρως δὲν εἶνε διόλου πλατωνικός.

1) Σοφιστής 217 E, 218 B.

2) Συμπόσιον 208 A.

Ἡ δημιουργικότης εἶνε ἀκαταίτητος· τὸ παιδίον πρέπει νὰ ἀποθνήσκη καὶ ὡς ἐκ τούτου, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκλήσῃ, γεννᾷ ἄλλο παιδίον καὶ οὕτω καὶ ἔξῃς ἐπ' ἀπειρον. Ἦξ οὖν ἔπειτα ὅτι ὁ Ἔρως εἶνε ὄχι μόνον γένεσις ἀλλ' εἶνε μεταίθεσις, ὅπως ἐκδηλοῦται, εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ζωῆς ἢ ὅπως οὐδεὶς αὐτὴ ἑαυτὴν πρὸς τὰ πρόσω. Ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸν Ἔρωτα εἶνε καισαλική· καὶ αἱ δύο περιδέχονται ὅτι ὁ Ἔρως εἶνε θεμελιώδης ὁρμὴ. Καὶ αἱ δύο εἰσισις ἀνιέγουν τὸν ἔρωτα εἰς ὅπως ἄλλους ἀπὸ τὰς ἐμφανεῖς αὐτοῦ ἐκδηλώσεις. Ἡ δὲ διαφορά μεταξὺ τῶν δύο εἶνε κανονικὴ διαφορά. Διὰ τὸν Ἔρωτα ὁ ἔρως πρὸς τὸ ἰδανικόν εἶνε ἐξόφρασις καὶ ἐξοργισμὸς τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτος· διὰ τὸν Πλάτωνα ὁ σαρκικός ἔρως εἶνε ἢ ἐξόφρασις τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ ἰδανικόν. Ἀναποδογνώσκει τὸν Πλάτωνα καὶ ἰδὲ ἔχετε τὸν Ἔρωτα. Δὲν εἶνε ὅμως καὶ ὅλα ἀληθῆ, ὅτι κατὰ Πλάτωνα ὁ Ἔρως ἔχει μόνον ἰδανικὰ στοιχεῖα· ὁ Ἔρως ἔχει ὡς αἰτέριον τὸν πόρον καὶ ὡς μητέρα τὸν τὴν αἰτίαν· ἀνιέτι ἀπὸ τῶν δύο τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴ-εἶναι. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εἶνε λογικός ἔρως, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως εἶνε πρωτόγονος ὁρμὴ, γήινος, τραχὺς καὶ ἀκαίματος, ὑφαινομένη μηχανορραφίας, πονηρῆ, προκλιμένη μὲ τὴν αἰσθητικὴν νοημοσύνην τοῦ ἐνατίου.)

(Ὁ Πλάτων ἀναφέρει ὅτι μεταίθεσις ὑπάρχει καὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου.) Ἦξ τὸ πνεῦμα τίποτε δὲν παρορμεῖ τὸ αὐτό· αἱ πονήθειαι, τὰ αἰσθήματα, αἱ ἀπόψεις, ἢ αἰτίαι, αἱ ἀκαταίτητοι, ὅλα παρόρμεται. Μνήμη δὲν εἶνε τὸ νὰ διατηρῆται τὸ παιδίον, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀντικαθίσταται τὸ ἀπερχόμενον μὲ κατὰ εἶον. Ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος εἶνε διηνεκῆς καταστροφὴ καὶ διηνεκῆς ἀνανέωσις· τοιαῦτον εἶνε τὸ ρεῦμα τῆς συνειδήσεως, εἰς τὴν ὁμοίαν δὲν ὑπάρχει ταυτότητος πρὸς ἑαυτὴν ἀλλὰ μόνον ὁμοιότητος τοῦ σχήματος, διότι, ὡς λέγει ὁ Πλάτων, ἔχομεν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος κατὰ ποῦ παρόρμεται καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο κατὰ γεννώμενον ὅπερ εἶνε «οἶον» τὸ «ἀπὸν».) Ἀφοῦ ἡ αἰθανασία διὰ τῆς παραμονῆς εἰς τὴν ταυτότητα ἀποκλείεται, ἔχομεν τὸ ἀμέσως καὶ κατὰ δεύτερον λόγον καλλίτερον, τὸ ὁμοίον εἶνε ἢ αἰθανασία διὰ

1) Συμπόσιον 203.

2) Λύσις, 207 D.

3) Λόγ. 208 B.

τῆς ὑποκαταστάσεως, ἔχομεν τὴν διαδοχὴν, τὴν μετάβασιν εἰς τὴν ἑτερότητα. Καὶ αὐτὸ εἶνε διάρκεια· ὁ χρόνος εἶνε ἡ μορφολογικὴ ἀποψις τοῦ Ἔρωτος. Εἰς τὸν Πλάτωνα ὑπάρχει εἰς ὑπαινιγμὸς—ὅμως ἂν καὶ σαφῆς εἶνε ἀπλοῦς ὑπαινιγμὸς—ὅτι ὁ χρόνος εἶνε ἡ πραγματοποίησις τῆς αἰωνιότητος διὰ τοῦ «πέρατος». Ἡ πραγματοποίησις τοῦ Ἀγαθοῦ ὑπὸ καθορισμένην μορφήν ἀπαιτεῖ ἀπειρίαν διαδοχικῶν ἐνσαρκώσεων· εἶνε ὡς ἐὰν νὰ ἐφθιάνομεν εἰς τὸ τέλος μιᾶς ἀπείρου σειρᾶς δι' ἀπαριθμήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ εἶδη τοῦ Πλάτωνος γεννοῦν ἀπειρὸν ἀριθμὸν καὶ ἕκαστον πραγμάτων ἐν τῷ χρόνῳ καὶ τῷ χώρῳ. Αὐτὴ νομίζομεν ὅτι εἶνε ἡ ἔννοια τῆς φράσεως τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν «Τίμαιον», ὅτι ὁ χρόνος εἶνε ἡ κινουμένη εἰκὼν τῆς αἰωνιότητος.¹⁾ Ἐκ τῆς συγκρούσεως λοιπὸν μεταξύ τοῦ Ἀπείρου καὶ τοῦ Πέρατος προέρχεται ἡ μετάβασις. Τὸ πρῶτον ἐπιζητεῖ τὴν καταστροφὴν, τὸ δεύτερον ἀντενεργεῖ εἰς τοῦτο, παράγον ἐν δεύτερον ὑπόδειγμα ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐφθίαρη καὶ ἐξέλιπε, ὁ συνδυασμὸς δὲ τῶν δύο τούτων ἐνεργειῶν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μεταβατικότητα. Μὲ μίαν λέξιν ὁ χρόνος εἶνε μίγμα μεταξύ Αἰωνιότητος καὶ Θανάτου.

Καὶ ὁ λόγος ἐπίσης εἶνε ἐκδήλωσις τοῦ Ἔρωτος. Ἡ θεὰ τοῦ Ἀγαθοῦ, περὶ τῆς ὁποίας πραγματεύεται τὸ ἕκτον βιβλίον τῆς «Πολιτείας» ἐπιτυγχάνεται κατόπιν μακροῦ καὶ κοπιώδους ταξειδίου, διὰ συνεχοῦς ἐπεξεργασίας, βῆμα πρὸς βῆμα, τοῦ ὕλικου τῶν αἰσθήσεων. Ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι αἱ ἀφηρημέναι ἔννοιαι ἀποκτῶνται, ἐὰν κατ' ἀρχὴν εἶνε τοῦτο δυνατόν, μετὰ δυσκολίας καὶ βραδέως, ἐνῶ τὰ συναισθήματα τὰ ἔχομεν ἐκ γενετῆς.²⁾ Ἐπίσης ὁ Πλάτων κατακρίνει τὰ βιβλία, καὶ τὸν γραπτὸν λόγον ἐν γένει, διότι δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ δώσουν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματά μας· τὰ θεωρεῖ ὡς ἀποκρυσταλλωμένην σκέψιν, ὡς εἰκόνα ἐστερημένην ψυχῆς.³⁾ Ὁ λόγος εἶνε συνομιλία, ἐπικοινωνία μεταξύ πνευμάτων ἢ διάλογος πρὸς ἑαυτὸν· καὶ συνεπῶς ἀμοιβαία ἐνέργεια. Ὁ λόγος εἶνε ἀπόρροια τῆς ζωῆς. Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ λόγου ὡς περὶ «ζῶντος καὶ ἐμψύ-

1) Τίμ. 37 D.

2) Θεαιτ. 186 C.

3) Φαῖδρ. 275 D.

χου»¹⁾ τὸν θεωρεῖ τρωτῶσιν ὡς ἐνέργειαν μὲ ἀσφαλῆ τὴν προσαρμογὴν εἰς τὴν ποιικιλίαν τῶν ἀρρωστῶσιν ἐν τῇ περιβιβάσει, ἢ ὅποια δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ ποιικιλία ἐρωτηματίων ἢ δεδομένων. Ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ἡ πλάινη ἐγκρατεία κεντρικῶς καὶ πρωτίστως εἰς τὸ δόγμα ἐπὶ παραδείγματι, ἢ πείρα αὐτῆ κατ' ἐαυτὴν δὲν εἶνε ψευδής· ἡ πλάινη γεννῶτα ὅταν λήθωμεν τῆς πείρας ὡς ἀπολύτως ἀληθῆσιν, εἶνε δηλαδὴ σταματήσωμεν πρὸ τοῦ τέλους. Ἡ πλάινη κατὰ ταῦτα εἶνε προσδιορισμὸς, πνευματικὴ ικανοποίησις. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἔρωτος ἐπὶ τοῦ πνεύματος συγκρίσιμα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν αἰσθησίνην καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ συνθήκην διανοηταίου.²⁾ Εἰς ἄλλαν σειράν σκέψεων ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ὁ ἐπιθυμητικὸς μιλιῶσιν τὴν ἀσφαλίαν τῶν πειρῶν τῆς ψυχῆς.³⁾

Ἡ σκέψις εἶνα μετὰ τῆσιν αἰθερίας εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀποφύγονται καὶ νὰ ἀντικαθίστανται ὑπὸ νέων θεωριῶν. Μία ἀπόδειξις δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖται ὡς τελικὸν σημεῖον, ἀλλ' ὡς «ἀρχή»⁴⁾ ὡς ὀρητήριον διὰ νέας θεωρίας. Ἡ σκέψις εἶνε θεωρητικὴ, ἀσφαλία, ἐρώτησις καὶ ἀπέντησις, δίδουσα ἀφορητὴν εἰς νέας ἐρωτήσεις. Ὁ λόγος εἶνε κατὰ ταῦτα μετὰ τῆσιν αἰθερίας τῶσιν διὰ τὰ ἀντιθέματα, ὅσων καὶ διὰ τὰς θεωρίας· ἡ διαλεκτικὴ εἶνε ὁ ἔρωτος ἐργαζόμενος διὰ τοῦ νοῦ.

Ἐπὶ τῷ ὅτι ἔρωτος ἐσήμαινε κατὰ πρῶτον λόγον ζωὴν, καὶ κατὰ δεύτερον περισσοτέρων ζωὴν. Ἦδη ὅμως σημαίνει καλλιτέραν ζωὴν. Ὁ ἔρωτος δηλαδὴ εἶνε παρὰ τῶν προόδου ἀνελευθέρωσιν ἴσως καὶ μὲ περιλλαιγὴν τοῦ στήματος τῶν εἰδῶν. Εἰς τὸ «Συμπόσιον» ὁ Πλάτων περιγράφει τὸν ἔρωτα ὡς ἀνάδου ἀπὸ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ ἄτομον εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ὁλότητα, ἀπὸ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ συγκεκριμένον εἰς τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ ἀρηρημένον, καὶ κορυφούμενον εἰς τὴν μυστικιστικὴν θέαν τοῦ Ἀπολύτου Ὁραίου, πέραν παντὸς ἐννοιολογικοῦ προσδιορισμοῦ καὶ πέραν πάσης Τέχνης.⁵⁾ Ἐπὶ μῆς παρουσιάζεται μία λογικὴ τῆς ἐπιθυμίας, μὲ τὸν ἔρωτα ὡς ἐπαγωγικὴν ἐνέργειαν

1) Φαῖδρ. 276 Α.

2) Φαῖδρ. 265 Α.

3) Φαῖδρ. 251 Β.

4) Πολιτ. 511 Β.

5) Σοφιστ. 211

γειαν ὀδηγοῦσαν πρὸς ὅλον ἐν εὐρυτέρου περιεχομένου καθήκοντα.

Πρὸς τὴν ἀνοδὸν ἀντιστοιχεῖ ἐπίσης καὶ ἡ κάθοδος· καὶ ἔχομεν οὕτω καὶ τὰ δύο, πρόοδον καὶ ὀπισθοδρόμησιν. Οὐδὲν τῶν μετεχόντων τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου εἶνε δυνατόν νὰ παραμείνη. Εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὴν κοινωνίαν, τὴν γῶσιν, τὴν φύσιν ἔχομεν ἀνύψωσιν καὶ κατάπτωσιν διαδεχομένας ἀλλήλας. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δεικνύει τὸν ῥυθμὸν κινήσεως καὶ στάσεως, «ῥουτίνας» καὶ αὐτομάτου ἐνεργείας, μὲ ἐνδιαμέσους καὶ στιγμιαίας θέας τοῦ τελικοῦ Ἀγαθοῦ. Τοὺς ἔλληνας εἴλκυε ὡς διὰ μαγείας τὸ θέμα τῆς καταπτώσεως τοῦ ἀνθρώπου· τοῦτο μαρτυροῦν ὄχι μόνον αἱ τραγωδίαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης, τοῦ ὁποίου ἡ περιγραφή τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀποτελεῖ ἴσως τὴν μεγαλειτέραν ὅλων τῶν ἐλληνικῶν τραγωδιῶν. Ἡ πτώσις ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν ἀλαζονείαν (*ὕβριν*), τοῦτέστι τὸ νὰ θεωρῆ τις τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς τέλειον, τὸ νὰ ἔχη ἀπωλέσῃ τὴν ἐννοιαν τῆς ὑπερβάσεως τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἰς τὸ ὄγδοον καὶ ἕνατον βιβλίον τῆς «Πολιτείας» τοῦ ὁ Πλάτων μᾶς δίδει ζωηρὰν περιγραφὴν τῆς καταπτώσεως τοῦ ἀνθρώπου τόσον ὡς ἀτόμου ὅσον καὶ ὡς ὁμάδος.

Ὅχι μόνον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις ἐν γένει δεικνύει ἐναλλαγὰς. Οὕτω ἔχομεν ἕνα κύκλον κοσμολογικῶν ἐποχῶν εἰς τὰς ὁποίας μετὰ μίαν περίοδον πλήρους τάξεως ἀκολουθεῖ ἐποχὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῦται τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ἀβεβαιότητος. Αὐτὸ θεωρῶ ὅτι εἶνε τὸ συμπέρασμα τοῦ μύθου τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ «Πολιτικός». ¹⁾

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω γίνεται φανερόν ὅτι ὁ συγκερασμὸς δὲν εἶνε στατικὸν γεγονός, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁποῖον διαρκῶς πραγματοποιεῖται. Δὲν εἶνε συνεπῶς ὀρθὸν νὰ ὀμιλῶμεν διὰ τὴν συνύπαρξιν τοῦ Πέρατος καὶ τοῦ Ἀπείρου, ἀλλὰ διὰ τὴν διαρκῆ γένεσιν αὐτῆς τῆς συνυπάρξεως. Τὸ συγκεκριμένον γεγονός εἶνε μία τάσις. Δὲν ἔχομεν μόνον τὸ γίνεσθαι ἀλλὰ, εἰς ἐπιτρέπεται ἡ λέξις αὕτη, καὶ τὸ ἀπο-γίνεσθαι· ἔχομεν ἔξ ἴσου φθορὰν ὅσον καὶ αὔξησιν. Τί εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν παρακμὴν; Ὁ Πλάτων παίζει πολλάκις μὲ τὴν ιδέαν μιᾶς ἀνεξαρτήτου ἀρχῆς τῆς φθορᾶς, μιᾶς πονηρᾶς ψυχῆς, ποτὲ ὁμως δὲν

1) Πολιτικός 270.—274.

παραδέχεται αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν τοιαύτην ἀποψήν. Εἰς τὸ Πλατωνικὸν σύστημα δὲν ὑπάρχει, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω, μεταρυσική ἀρχὴ τοῦ κακοῦ. Ἐκεῖνα ὅπερ δέχεται δηλ. ὁ ζωὸς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐργάζεται ὁ Δημιουργός, δὲν εἶνε κακὸν ἀλλ' οὐδέτερον. Εἰς τὸν «Ἑρμιανόν» ὁ Πλάτων θέτει καὶ τὰς δύο ἀρχάς, τὴν πλεοναγίαν καὶ τὸν μηχανισμόν, ὁ δὲ μηχανισμὸς συνεργάζεται μὲ τὸν σωματινόν, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶνε δυνατὸν.¹⁾ Ἐδῶ εὐρίσκειται ἡ ἐξήγησις ἔχομεν τὴν συνεργασίαν ἀλλὰ ταῦταχρόνως καὶ τὰ ἕνωσιν αὐτῆς τῆς συνεργασίας, τὰ ὅποια ἐπιβιβάζει τὸ γεγονός ὅτι πρόκειται περὶ δύο διακεκομμένων ἢ ἀλλήλων ἀρχῶν. Μὲ μίαν λέξιν ἔχομεν τὴν ἀμοιβαίαν ἐξαρτησὶν τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ, ἀλλ' ἔχομεν ταῦταχρόνως καὶ τὴν μετὰ τὸ αἰσίων διακρίσιν. Ἡ μετὰ τῶν δύο ἀρχῶν εἶνε εἶδος αὐτονομίας ἐξουσίας μίαν φάσιν ἔλξεως καὶ μίαν φάσιν ἀποσπάρσεως. Ἡ φάσις τῆς ἔλξεως εἶνε ὁ ἔσρος, ἡ ζωὴ, ἡ ἀνοδος· ἡ φάσις τῆς ἀποσπάρσεως εἶνε ἡ καθόδος καὶ ἡ διάλυσις. Ἡ φάσις προέρχεται ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν δύο διακρίσεων μεταρυσικῶν παραγόντων· τοῦ παριέγοντος τοῦ καίλασμοιοῦ καὶ τοῦ παριέγοντος τῆς ἀντικειμενικῆς συγχύσεως· κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀνάμειξιν ταύτην ὑπάρχει σύγκρουσις, ἀντίστασις, ἀντιστάσις, ὁ αἰσίων διαρκῶς ὑπερπηδᾷται, χωρὶς ἕρωος καὶ νὰ αἴσεται ὀριστικῶς.

Καὶ οὕτω φθάνομεν εἰς τὴν ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἀλλοιώσεως, τῆς αὐξήσεως ὅσων καὶ τῆς φθορᾶς, τῆς συνθέσεως καὶ τῆς διαλύσεως. Ὁ Πλάτων φθάνει εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ταύτην διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν δύο εἰδῶν τῆς κινήσεως· τῆς παθητικῆς ἢ ἀδρανικοῦ καὶ τῆς ἐνεργουῦ· δηλαδὴ αἰσθητοῦμεν κίνησιν εἰς ἓν πρόγναι, ἡ ὅποια ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς εἰς τὴν κίνησιν ἐνὸς ἄλλου προέγματος· τοιαύτη ὅμως κίνησις εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχη μόνον εἴαν ὑπάρχη μία πρώτη, πρωταρχικὴ κίνησις. Καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ ψυχὴ, ἡ ὅποια δορίζεται ὡς ἡ πηγὴ τῆς ἀλλοιώσεως, ὡς ἐνεπαύχουσα αὐτόματος κινήσεως. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν θεὸν τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ ψυχὴ εἶνε καὶ αὐτὴ κίνησις· μὲ μίαν λέξιν, ἡ ψυχὴ εἶνε αὐτο-κίνησις γεννᾶσαι κίνησιν εἰς τὰ ἄλλα πρόγναι.²⁾ Ποτὲ δὲν παύει νὰ γεννᾷ κίνησιν. Ἐπὶ πλέον

1) Τμη. 46 D.

2) Νόμοι 896 A, 897 A, Φαίδρ. 245.

ἡ ψυχὴ γεννᾷ κίνησιν πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν, δηλαδή, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ Ἀγαθοῦ. Ἄρα ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ βᾶσις τοῦ Ἔρωτος.

Ἡ ψυχὴ, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλάτων ἐν τῇ «Πολιτείᾳ», προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀγαθοῦ¹⁾ στηρίζεται ὅμως ἐπίσης, ἐπὶ τοῦ δεκτικοῦ («ὑποδοχή», χῶρος). Εἰς τὸ «δεκτικόν» τοῦτο, ὑπάρχει ἄτακτος, ἀναβλύζουσα κίνησις· ὁ Πλάτων ταυτίζει τὸ δεκτικόν («ὑποδοχή» χῶρος) μὲ τὴν μητρικὴν ἀρχὴν τῆς ζωτικότητος ἢ ὁποῖα γονιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν αἰώνιων πραγμάτων. Ὁ Ἔρως κατὰ ταῦτα προέρχεται ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν ταύτην τῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ μίαν μετατροπὴν τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς κίνησιν ἔχουσαν κατεύθυνσιν. Εἰς τὸ σύστημα τοῦ Πλάτωνος βλέπομεν καὶ μίαν ἱεραρχικὴν τάξιν τῶν κινήσεων· κατὰ πρῶτον τὴν κίνησιν τῆς ἀδρανείας, κατόπιν τὴν ζωὴν, μετὰ τοῦτο τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὸ τέλος τὸν νοῦν,²⁾ τοῦτέστι τὴν κίνησιν τῆς διαλεκτικῆς· ἡ θέσις εἰς τὴν ἱεραρχίαν αὐτὴν κανονίζεται ἀπὸ τὸν βαθμὸν κατὰ τὸν ὁποῖον κυριαρχεῖ εἰς τὴν κίνησιν ἢ ἀρχὴ τῆς τάξεως.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας ὑπεδείξαμεν τρεῖς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι εἶνε θεμελιώδεις εἰς τὸ σύστημα τοῦ Πλάτωνος· ἦτοι τὸ Πέρας, τὸ Ἄπειρον καὶ τὴν μετάβασιν, τὸ διάμεσον μεταξὺ τῶν δύο, τὸν Ἔρωτα. Ἐν τῷ Πέρας καὶ τῷ Ἄπειρον, λαμβανόμενα ὡς ἀνεξάρτητοι ὄντοτες, εἶνε ἀφηρημένα ἔννοιαι. Ἐντελῶς πραγματικὸν εἶνε «συμπλοκή», ἦτοι ἡ σχέσις τῶν δύο τούτων παραγόντων πρὸς ἀλλήλους. Εἰς τοὺς πρῶτους διαλόγους τοῦ ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου, ὡς ὑπάρχοντος ἀνεξαρτήτως τοῦ κόσμου τῆς γενέσεως. Πῶς συμβιβάζονται αὐτὰ πρὸς ὅσα γράφει ὁ Πλάτων εἰς τὰ ἄνω μνημονευθέντα χωρία;

Πρέπει νὰ προσέξωμεν πολὺ νὰ μὴν παρουσιάσωμεν τὸν Πλάτωνα ὡς ἔχοντα συγκεκριημένον καὶ καθωρισμένον σύστημα. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων εἶνε Ἔρως. Ἐκτὸς τούτου ἔχομεν εἰς τὸν «Σοφιστὴν» τὴν ἀντίκρουσιν τῆς θεωρίας καθ' ἣν τὸ πραγματικὸν εἶνε ἐστερημένον κινήσεως καὶ ζωῆς.³⁾ Οὐχ ἦττον ὅμως καλὸν εἶναι νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἕξῃς· διὰ τὸν Πλάτωνα τὸ τελευταῖον καὶ τελειωτικὸν γε-

1) Πολιτ. 508 B, D.

2) Σοφ. 248 E.

3) Σοφ. 248 E.

γονός εἶνε ἡ πολικότης μεταξύ τοῦ Πέρματος καὶ τοῦ Ἀλείου. Ἡ πολικότης ἐμπερικλείει συγχρόνως καὶ ἐξάρτησιν καὶ διακρίσιν. Ἔχομεν ἄρ' ἐνός μὲν τὴν ἄποψιν τοῦ ὑπερβατικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Νοητοῦ κόσμου καὶ ἄρ' ἑτέρου τὴν ἄποψιν τῆς ἐνυπαρξίας τοῦ νοητοῦ ἐν τῷ αἰσθητῷ.

Μὲ μίαν λέξιν ὁ πραγματικὸς κόσμος εἶνε ἀκαταίτητος ἐνέργεια —ἀέναιος κίνησις γεννῶσα καὶ ἀνανεώνουσα αὐτὴ ἑαυτήν, καὶ κατευθυνομένη πρὸς τὴν πραγμύτωσιν τῆς ἀξίας. Τὴν ἀξίαν αὐτὴν εἶνε ἀνάγκη νὰ συλλεβῶμεν πρῶτον ἐννοιολογικῶς, πρὶν καταστῆ δυνατὸν νὰ τὴν ἐπιδιώξωμεν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἔχει καὶ μίαν πνευματικὴν φάσιν. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ἡ ἐνέργεια εἶνε ριζωμένη εἰς τὴν βιάαν καὶ ἄτακτον ὁρμὴν τοῦ «δεκτικοῦ» (τοῦ χόμου)· καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὑπάρχει ἐν αὐτῇ καὶ ἡ ὄλική ἀλογος φάσις.